
მარიამ ლაზარაშვილი
ამერიკისმცოდნეობის დოქტორანტი
ივანე ჯავახიშვილის სახელობის
თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტი

სამოქალაქო უფლებების მოძრაობა და ამერიკელი ებრაელები: მიზნები და მოლოდინები

ებრაელთა ისტორია ამერიკის შეერთებულ შტატებში ჯერ კიდევ კოლონიური პერიოდიდან იწყება. დროთა განმავლობაში მათი სოციალურ-ეკონომიკური მგომარეობა და სტატუსი ქვეყანაში იცვლებოდა და სხვადასხვა სახით ყალიბდებოდა. იცვლებოდა მათი მისწრაფებებიც. ერთ-ერთი მთავარი საკითხი, რომელიც პირველი თაობის ამერიკელ ებრაელებს აწუხებდათ, ეკონომიკური ხასიათის იყო, რადგან ეკონომიკური მდგომარეობის გაუმჯობესებისკენ სწრაფვა, თავის მხრივ, სოციალური სტატუსის გამყარების წინაპირობად და უცხო საზოგადოებაში თავის გადარჩენის აუცილებელ კომპონენტად მიიჩნევა.

მისწრაფება, რომელიც მომდევნო თაობის ამერიკელ ებრაელებს ახასიათებდათ, იყო მარგინალობა და არა - გადარჩენა. მაშასადამე, როგორც ჩვეულ გარემოსა და ცხოვრების წესს მოწყვეტილი ადამიანთა ჯგუფი, ისინი ცდილობდნენ შეგუებოდნენ ცხოვრების ახალ პირობებს და თავისი ქცევა შეესაბამებინათ განსხვავებული კულტურისათვის. უნდა აღინიშნოს, რომ ამერიკელ ებრაელთა მისწრაფებებმა ჩამოაყალიბა კონსერვატიული და რეფორმატორული იუდაიზმის დამცველი, ცალკეული, მაგრამ ამავდროულად მეტნაკლებად ასიმილირებული ეთნიკური საზოგადოება, რომელიც იღწვოდა თანასწორუფლებიანობისკენ.

მეორე მსოფლიო ომის შემდგომ პერიოდი ამერიკელი ებრაელების ისტორიაში „ოქროს ხანად“ მოიხსენიება, რადგან შემდგომი 20 წლის განმავლობაში ებრაელთა საზოგადოებრივი ჩართულობა სრულად პასუხობდა ომის შემდგომი ამერიკის მთავარ გამოძახილებს, იქნებოდა ეს ეკონომიკური კეთილდღეობა, სუბურბანიზაცია,

პოლიტიკური და კულტურული ლიბერალიზმის ტრიუმფი, თუ შეუზღუდავი შესაძლებლობების ექსპანსიურობა. მათ დაინახეს თავის დამკვიდრების უამრავი ახალი შესაძლებლობა. ახალმა გამოწვევებმა ებრაელებს საშუალება მისცა საერთო აღმშენებლობით საქმიანობაში დანარჩენ საზოგადოებას შეერთებოდნენ და ამით უფრო სრულფასოვან მოქალაქეებად წარმოეჩინათ თავი.

თვალსაჩინოა ამერიკელ ებრაელთა ჩართულობა 1950-60-იანი წლების აფროამერიკელთა სამოქალაქო უფლებების მოძრაობაში. საზოგადოებრივი ცვლილებების გატარების მიზნით ისინი მჭიდროდ თამშრომლობდნენ სამოქალაქო უფლებებისთვის მებრძოლ ორგანიზაციებთან. ორგანიზებული ებრაული თემი, სინაგოგა და სხვადასხვა ებრაული ორგანიზაციები - გამოვიდნენ და დადგნენ უფლებებისთვის მებრძოლთა რიგებში. ათასობით ებრაელი თავისი საქმიანობით ცდილობდა ქვეყანაში სამართლიანი გარემო შეექმნა. მაგალითად, ახალგაზრდული მოძრაობის „ჰაშომერ ჰაზაირის“ (Hashomer Hatzair) ებრაელი აქტივისტი ბელა აბზუგი (Bella Abzug), რომელიც კოლუმბიის სამართლის სკოლის კურსდამთავრებული იყო, უშედეგოდ ცდილობდა დაეცვა ფერადკანიანი უილი მაკგი (Willie McGee), რომელსაც უსამართლოდ სდებდნენ ბრალს თეთრკანიანი ქალის გაუპატიურებაში. აბზუგი ღიად ადანაშაულებდა აშშ-ს უზენაეს სასამართლოს ფერადკანიანთა მიმართ ქვეყანაში არსებული არასრულყოფილი იურიდიული მომსახურეობის გამო და აცხადებდა, რომ არსებული პოლიტიკის პირობებში მისი დაცვის ქვეშ მყოფისთვის არასდროს წარიმართებოდა სამართლიანი სასამართლო პროცესი.

იგივე მისწრაფებები განაპირობებდა ებრაელთა ქცევას ორგანიზაციულ დონეზეც. არაერთი ებრაული ორგანიზაცია დადგა უფლებებისთვის მებრძოლი გაერთიანებების გვედით. ვაშინგტონის ებრაული საბჭოს მიერ ორგანიზებულ შეხვედრაზე შედგა დელეგაცია, რომელსაც სკოლებში რასობრივი ინტეგრაციის ლობირება დაევალა. მათ ხმა უნდა მიეწვდინათ საკანონმდებლო ორგანოს წარმომადგენლებისთვის, რომ ებრაული თემი რასობრივი დისკრიმინაციის წინააღმდეგ გამოდიოდა.

1950 წელს ამერიკულ-ებრაულმა კომიტეტმა, სკოლებში რასობრივი სეგრეგაციის პირობებში არსებული ბავშვთა ფსიქოლოგიური მდომარეობის შესწავლის მიზნით, ფერადკანიანი ფსიქოლოგი კენეტ კლარკი (Kenneth Clark) დაიქირავა. კლარკის მიერ ჩატარებულმა კვლევის შედეგმა გამოააშკარავა, რომ არსებული არათანასწორი მდგომარეობა აფროამერიკელ ბავშვებს თვითშეფასების გრძნობას უქვეითებდა, რაც, თავის მხრივ, მათში დიდ ფსიქოლოგიურ პრობლემებს წარმოქმნიდა. ფსიქოლოგის ეს შეფასება პირდაპირ შევიდა „ფერადკანიანთა წინსვლის ეროვნული ასოციაციის“ (National Association for the Advancement of Colored People (NAACP) მიერ მომზადებულ სამართლებრივ დოკუმენტში, რომლის გათვალისწინებით, 1954 წელს აშშ-ის უზენაესმა სასამართლომ სკოლებში რასობრივი სეგრეგაცია არაკანონიერად სცნო. სასამართლო პროცესი, ცნობილია სახელწოდებით - „ბრაუნი განათლების საბჭოს წინააღმდეგ“ და ის სეგრეგაციის წინააღმდეგ მიმართულ ერთ-ერთ ყველაზე მნიშვნელოვან მოვლენად ითვლება. რეფორმატორული მოძრაობის ებრაელმა წევრმა მაურის ეიზენდრათიმ (Maurice Eizendrath) სასამართლოს გადაწყვეტილება ასე შეაფასა: „ჩვენი საკუთარი ებრაული მიზნის და ჩვენი ბედის ამერიკული ოცნების ჭეშმარიტად სისრულეში მოყვანა.“

„თავისუფლების ზაფხული“ ფედერალური ორგანიზაციების საბჭოს მიერ შექმნილი პროექტი იყო, რომელიც მისისიპიში მოხალისეობრივ კამპანიას ახორციელებდა. პროექტის ფარგლებში მოხალისეებს ევალუბოდათ ხმის მიცემის უფლების მქონე აფროამერიკელების დარეგისტრირება, რის შედეგადაც ისინი არჩევნებში მონაწილეობას შეძლებდნენ. ებრაულ ამერიკულ ყოველწლიურ წიგნში მოცემულ ინფორმაციაზე დაყრდნობით, „მისისპის თავისუფლების ზაფხულში“ ებრაელ სტუდენტთა რაოდენობამ 1/3-დან 1/2-მდე შეადგინა. მოხალისეთა რიგებში იყვნენ მომავალი კონგრესმენი ბერნი ფრანკი (Barney Frank), ასევე, ებრაული წარმოშობის ცნობილი არქიტექტორი ალარდ ლუენშტეინი (Allard Lowenstein). „თავისუფლების ზაფხულის“ პროექტის მიმდინარეობისას, ორი ახალგაზრდა ებრაელი მოხალისე მაიკლ შვერნერი (Michael Schwerner) და ენდრიუ გუდმანი (Andrew Goodman) ფერადკანიან ჯეიმს ჩეინისთან (James Chaney) ერთად ე.წ. „კლანსმენებმა“ გამოასალმეს

სიცოცხლეს, ხოლო ცხედრები საიდუმლოდ გადამალეს. მხოლოდ ორი თვის შემდეგ შეძლეს მათი სამარხების პოვნა. *ფიზიკური ანგარიშსწორების მსხვერპლი გახდა “ამერიკულ ებრაული კონგრესის“ წევრი, რაბინი არტურ ჯ. ლელიველდიც (Arthur J. Lelyveld), რომელიც ჰეტისბურგში, მისისიპიში, არჩევნებში მონაწილეობის მსურველთა რეგისტრაციას აწარმოებდა. აღნიშნული ფაქტი გვიდასტურებს, რომ ებრაული თემის ცნობილი წარმომადგენლებიც კი, ჯანმრთელობის და პირადი უსაფრთხოების ფასად იბრძოდნენ ფერადკანიანთა სამოქალაქო უფლებებისთვის.*

მარტინ ლუთერ კინგი, რასიზმის არაძალისმიერი წინააღმდეგობის ფერადკანიანი ლიდერი, ხშირად გამოხატავდა მადლიერებას აფროამერიკულ და ებრაულ თემს შორის არსებული მჭიდრო კავშირის გამო. 1958 წელს “ამერიკულ ებრაული კონგრესის” სხდომაზე მან განაცხადა: „ჩემი ხალხი ამერიკაში ჯაჭვებით მოიყვანეს. თქვენი ხალხი ევროპაში არსებულ ჯაჭვებს გამოექცა. ჩვენი ერთობა საუკუნეების განმავლობაში არსებულ საერთო ბრძოლაში დაიბადა, რომელიც არა მხოლოდ მონობისგან თავის დაღწევაში გამოიხატება, არამედ სხვა ადამიანების მხრიდან ნებისმიერი ადამიანის ჩაგვრის უგულვებელყოფაში.“

1963 წელს ორასზე მეტი რეფორმატორი, კონსერვატორი, თუ ორთოდოქსი რაბინი მონაწილეობდა ვაშინგტონის ისტორიულ მარშში, სადაც მარტინ ლუთერ კინგმა თავისი ცნობილი მიმართვა „მე მაქვს ოცნება“ გააჟღერა. სამოქალაქო უფლებების დამცველთა რიგებში იყვნენ ებრაელებიც, როდესაც მათ 1965 წელს ფერადკანიანთა საარჩევნო უფლებების დაცვის მოთხოვნით ალაბამას შტატის ქ. სელმადან მონტგომერამდე მშვიდობიანი მსვლელობა მოაწყეს. ბევრი ამერიკელი კარგად იცნობს რაბინ აბრაამ ჯოშუა ჰეტჩელისა (Abraham Joshua Heschel) და მარტინ ლუთერ კინგის ცნობილ სურათს, სადაც ისინი ხელიხელგაყრილნი იდგნენ ხმის მიცემის უფლებებისთვის გამართული ცნობილი საპროტესტო მოძრაობის ფრონტზე. როგორც წლების შემდეგ ჰეტჩელის ქალიშვილმა აღნიშნა, მამამისისთვის მარში მხოლოდ პოლიტიკურ დემონსტრაციას არ ნიშნავდა, ეს რელიგიური მნიშვნელობის მოვლენაც იყო, ეს იყო წინასწარმეტყველთა გზავნილი, რომლის უმთავრესი მიზანი სოციალური უსამართლობის წინააღმდეგ ზრუნვა იყო.

პასუხი კითხვაზე, თუ რამ განაპირობა ამერიკელ ებრაელთა ასეთი დოზით ჩართულობა აფროამერიკელთა უფლებებისთვის ბრძოლის საკითხში და რატომ შეუქმნეს თავს საფრთხე გამხდარიყვნენ კონკრეტული სუბიექტების და სუბიექტთა ჯგუფების მხრიდან აგრესიის მსხვერპლნი, მაშინ როცა მათთვის ე.წ. „აყვავების ხანა“ იდგა, ჩემი აზრით, აშკარაა. იმ მესიანურ ვალდებულებასთან ერთად, რომელიც მათივე განმარტებით, სამართლიანი გარემოს შექმნაში აკისრებდა ებრაელებს პასუხისმგებლობას, გასათვალისწინებელია სხვა ფაქტორებიც, მაგ. წარსული არასახარბიელო გამოცდილება და მომავლის შიში. საგულისხმოა, რომ 1930-1940-იან წლებში ებრაელთა მიმართ აშშ-ში მზარდი ანტისემიტური ტენდენცია შეინიშნებოდა. მეორე მს. ომის შემდეგ ვითარება ამ მხრივ ნელ-ნელა დასტაბილურდა და ებრაელები მეტად ინტეგრირებულ ეთნიკურ ჯგუფად გვევლინება, ბევრი ახალი გამოწვევითა და პერსპექტივით, მაგრამ ისინი სრულად ვერ იქნებოდნენ ვითარების სტაბილურობაში დარწმუნებულნი. ვფიქრობ, მიმდინარე მოვლენებში ებრაელთა ჩართვის მთავარი ორიენტირი საკუთარი სტატუსის განმტკიცება იყო. ბუნებრივია, არათანსწორ საზოგადოებაში მათი ინტეგრაციის პროცესიც შეფერხდებოდა და ვეღარ მიიღებდნენ იმ სიკეთეებს, რაც მათ ერთიან, თანასწორუფლებიან გარემოში ელოდათ. ამას მოწმობს, *1963 წელს ცინცინატის ებრაულ თემთა ურთიერთობის საბჭოზე (Jewish community relation council of Cincinnati) გაკეთებული განცხადებაც, სადაც აფროამერიკელთა უფლებებისთვის ბრძოლის საკითხთან მიმართებით არსებულ ებრაელთა ინტერესებზე გაკეთდა აქცენტი. განცხადებაში ხაზი გაესვა, ებრაელთა, როგორც კონკრეტული ეთნიკური ჯგუფის წარმომადგენელთა სარგებელს რასობრივი სეგრეგაციის აღმოფხვრის შემთხვევაში - „საზოგადოება, რომელშიც ებრაელები დაცულად გრძნობენ თავს, თავადაც დაცულია, მხოლოდ მაშინ, როდესაც ყველა რასის მოქალაქე სარგებლობს სრული თანასწორუფლებიანობით.“ მათ სჯეროდათ, რომ ახალ ამერიკაში, ხალხს მეტი თავისუფლება ექნებოდა სურვილისამებრ შეერჩიათ საცხოვრებელი ადგილი, სამსახური, კოლეჯი, თუ უნივერსიტეტი და რომ არავის ექნებოდა უფლება, მათთვის ხელი შეეშალა იმის გამო, რომ ისინი ებრაელები, ან აფროამერიკელები იყვნენ. ალბათ, აწ უკვე წარსული გამოცდილებით*

მიღებულმა ტრავმამ და ომის შემდგომ ქვეყანაში არსებულმა პოლიტიკურმა კლიმატმა, იმ მისწრაფებებმა და მოლოდინებმა, რაც მათ სამართლიან, თანასწორ საზოგადოებაში ცხოვრებით მიეცემოდა, მისცა ბიძგი ჩართულიყვნენ ფერადკანიანთა სამოქალაქო უფლებებისთვის მოძრაობაში, დამდგარიყვნენ მათ გვერდით და ამითი საკუთარი სამომავლო საზოგადოებრივი სტატუსიც განემტკიცებინათ.

გამოყენებული ლიტერატურა

1. American Jewish yearbook, 54, 1953, 107.
2. American Jewish yearbook, 56, 1955, 241.
3. Chanes, Jerome A. Jews in Civil Right Movement. Jewish Telegraphic Agency. May 3, 2011. <https://www.jta.org/2011/05/03/united-states/jews-and-the-civil-rights-movement> (ბოლოს დამოწმებულია: 17.02.2020)
4. Diner, Hasia R. Fifty years of Jewish self-governance: The Jewish community council of greater Washington, 1938-1988. Washington DC: Jewish community council of Greater Washington, 1988, 268.
5. Dollinger, Marc. Quest for Inclusion: Jews and liberalism in modern America. Princeton, Princeton University Press, 2000.
6. Dreier, Peter. Martin Luther King Jr., the Civil Rights Movement, and American Jews. Los Angeles review of books. Jan. 18, 2020.
7. Hatchel, Susannah. Following in my father's footsteps: Selma 40 years later. The newspaper of the Dartmouth Faculty and Staff, Apr. 4, 2005.
8. Pasternak, Rachel Nierenberg. Fisher, Rachel Eskin. Price, Clement. Rabbi Joachim Prinz: The Jewish Leader Who Bridged Two Journeys, From Slavery to Freedom, Moment, 2014. November 6. <https://momentmag.com/rabbi-joachim-prinz-jewish-leader-bridged-two-journeys-slavery-freedom/> (ბოლოს დამოწმებულია: 12.01.2020)
9. Sklare, Marshall. Children of the gilded Ghetto, by Judith R. Kramer and Seymour Leventman. Comentary, April, 1962. <https://www.commentarymagazine.com/articles/children-of-the-gilded-ghetto-by-judith-r-kramer-and-seymour-leventman/> (ბოლოს დამოწმებულია: 20.12.19)

Mariam Lazarashvili

PhD Student, American Studies

Civil Rights Movement and American Jews: Goals and Expectations

Summary

History remembers many protests that had important results. The United States Civil Rights Movement, which opposed racial discrimination and segregation, gained equal rights under the law to the African-Americans. Participants of this historical moment were American Jews, whose contributions have been repeatedly praised by well-known African-American leaders and historians too.

Based on the sources, which include personal records, interviews and texts of public speeches along with historical facts, the article outlines the main goals and aspirations that led American Jews to engage in the Civil Rights Movement. In order to better analyze the issue, the social, economic and political situation and experience of the American Jews of a given period are taken into consideration, that implies a better study of the nature and character of a particular ethnic group.

ომარ წერეთელი

ამერიკისმცოდნეობის დოქტორანტი